

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. gruodžio 15 d.

Nr. 243 (45)

Saturday supplement December 15, 2001

No. 243 (45)

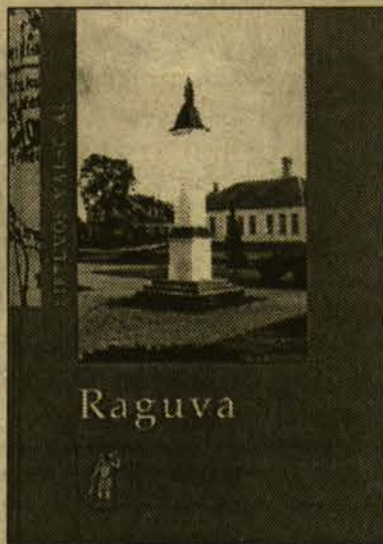
Ar jau išleista knyga apie jūsų tėviškę?

Kur gyvena raguviai

Raguva — vidurio Lietuvos miestelis, išsikūrus abipus Nevėžio. Jos apylinkėse žmonės gyvena jau akmens amžiuje — tai liudija archeologų rasti akmeniniai kirviai, datuojami vėlyvuju neolitu ir žalvario amžiumi. Vietovės išskirtinumą prieškrėščioniškoje Lietuvoje rodo ir jos pavadinimas su šaknimi *rag-*. Pasak archeologo P. Tarasenos, šia šaknimi su įvairiomis priesagomis yra išreiškiamas „bendras visiems aiščioms ir daugumai kitų indoeuropiečių tautų nekrokulto šventovių pavadinimas“. Beje, lotynų kalboje žodis *rogus* turi ir laužo, ir kapo prasmes. Tokios pat kilmės yra ir garsiojo Šventaragio slėnio Vilniuje pavadinimas (šaltiniuose lotynų kalba — Sanctorigi), kuriame, anot Lietuvos metraščių, deginę ir laidojo visus Lietuvos didžiuosius kunigaikščius ir kilmingesnius bajorus iki Vytauto. Vadinas, senojoje Raguvoje galėjo būti pagonių kulto apeigų vieta. Tai liudija ir mitologinis akmuo, kurį pirmą kartą paminėjo istorikas Mykolas Balinskis 1846 m. Varšuvoje išleistoje knygoje *Senovės Lenkija*. „Prie Raguvos, ant Nevėžio kranto, gulėjo senovinis, išpuodingo dydžio granitinis akmuo, lietuviškai vadintas Žalčiu, ...kadangi ant jo buvo iškalti trijų žaltčių siluetai“. Šis akmuo buvo nuvežtas į grafo Čapskio dvarą Kėdainiuose, ten jį 1867 m. aprašė, nupiešė ir spaudoje paskelbė senovės tyrinėtojas, archeologas, Senienų muziejaus Vilniuje steigėjas Eustachijus Tiškevičius. Vykstant sukilimui, 1863 m. Čapskių dvaras buvo nacionalizuotas, o kur dingo akmuo — neaišku.

Rašytiniuose šaltiniuose Raguvos žemės pirmą kartą paminėtos 1501 m. Vilkmėrgės (Ukmergės) vietininko Boriso Semenavičiaus prašyme Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Aleksandriui. 1501 m. liepos 22 d. Aleksandro dovanojimo raštu Raguva su žmonėmis, žemėmis, vandenimis ir viskuo buvo atiduota B. Semenavičiui. 1586 m. dokumentuose jau minimas Raguvos miestelis, 1610 m. balandžio 7 d. dvaro inventoriuje — Šv. Jono bažnyčia ir priešais dvaro vartus buvusi sena cerkvė. 1740 m. gruodžio 12 d. Raguva suteikta turgaus bei prekybos privilegija. XVI a. Raguva valdė kunigaikščiai Žilinskiai (kitur — Žilinskiai), XVII a. — Oginskiai, XVIII a. (iki 1831 m. sukilimo) — Straševičiai. Raguvos istorijoje rasime ir 1831 m., ir 1863-1864 m. sukilimų, ir 1905-1907 m. įvykių, ir nepriklausomybės kovų puslapių. Su Raguva susiję daugelis iškilių asmenybių, knygnešių, mokslininkų, dailininkų, poetų, kunigų, visuomenininkų. Nuo XVII a. Raguvoje gyveno žydai, šiek tiek, karaimų, XIX a. — sentikiai. (1867 m. Kritišio kaime pastatyti mediniai sentikių maldos namai).

1861 m. buvo įkurtas Ragu-

Raguva

vos valsčius, išrinktas viršaitis, jo padėjėjai, seniūnų seniūnai, mokesčių rinkėjai, teismo teisėjai ir kiti pareigūnai. Sovietmečiu nuo 1950 m. toje patioje teritorijoje veikė Raguvos apylinkė. 1995 m. gegužės 9 d. įsteigta Raguvos seniūnija, savo teritoriją gerokai mažesnė už buvusį valsčių.

Postūmis parengti knyga — Raguvos 500 metų jubiliejus, kuris buvo švenčiamas šių metų rugpjūčio 18-19 d. Knygos pristatymas, šalia Raguvos vėliaus ir herbo pašventinimo, buvo svarbus jubilėjaus akcentas. Knygoje daug dėmesio skiriama Raguvos krašto bajorams Zaremboms, Komarams, Straševičiams, bažnyčios ir parapijos istorijoms, švietimo raidai, folklorui, tautinėms mažumoms — žydams, rusams. Išsamiai aprašyta valstiaus mokyklų raida 1918-1944 m. Kultūrinio gyvenimo panoramą atskleidžia istorijos ir kultūros paminklų — Raguvos simbolio šv. Florijono, šv. Agotos, dailės kūrinių, numizmatikos ir faleristikos rinkinių aprašymai. Rezistencinę kovą prisimena jos dalyviai, spausdinami straipsniai apie Raguvos partizanus. Etninę kultūrą atspindi Raguvos amatai, prekyba, apylinkių kapinės, senieji raguviški tikėjimai, burtai ir prietarai. Pateikiami apylinkių gyvenamųjų vietų vardai, raguviškių šnektos žodynėlis. Raguvos kraštas davė įžymių žmonių: istorikę Jonę Deveikytę-Navakienę, žurnalistą Jurgį Savaitį, kunigą ir publicistą Titą Narbutą, pedagogus Juozą Burbą, Vytautą Narečionį, Česlovą Vaišvilą, poetus-partizanus Bronių Krievicką, Kostą Tvaską-Rugelį, poetus Povilą Kulvinską, Žilvilę Baltušnikaitę, dailininkus Joną Mackevičių, Petrą, Domicele ir Aleksandrą Tarabilą, dailės istoriką Tada Adomoni, inžinierių ir žodynininką Bronių Masioką, aktorę Eugeniją Šulgaite, sportininkus Algirdą Baltušniką, Mariją Kartanaite, laivų kapitonus Stasį Marcinkevičių, Algirdą Kulboką, lakūnus Aleksandrą Vilkončių, Vytautą Sargautą.

Dienos šviesa išvydusi, knyga padarė didžiulį išpuolį raguviams, buvo graibstyte graibstoma Raguvos jubilėjaus iškiliu metu. Pirmojo pristatymo metu nepakako atsivežto 150 knygų tiražo. Ra-

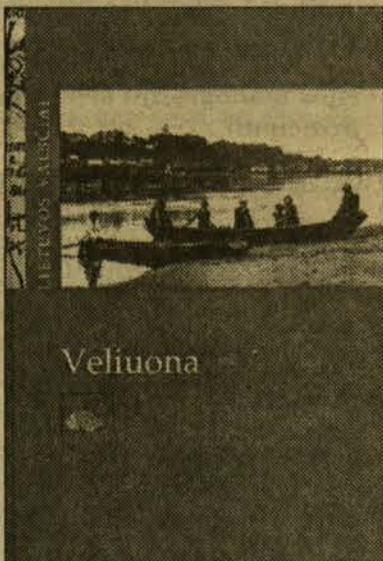
guvos krašto žmonės yra dėkingi „Versmės“ leidyklos vadovui Petriui Jonušui už knygos išleidimo finansavimą, vadina jį aukšiniu raguviu, o monografiją *Raguva* — šventuoju raštu.

Romualdas Samavičius

Raguvos sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius

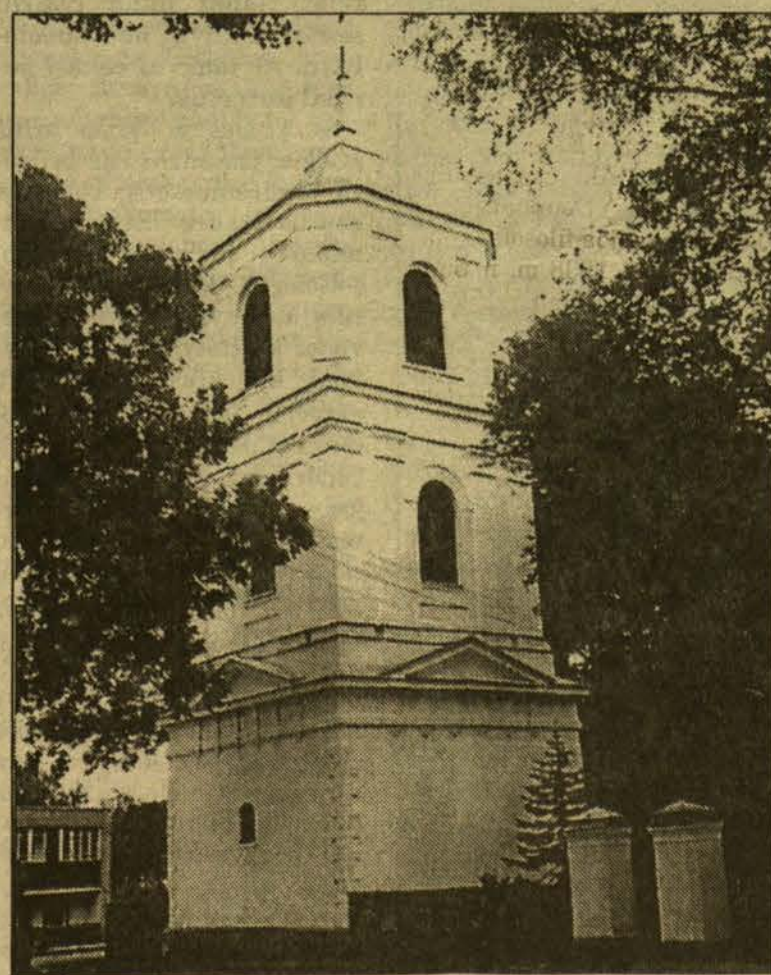
Kur teka Veliuonėlė

Veliuona — nedidelis miestelis prie Nemuno intakėlių Veliunos, vietinių žmonių vadinamos Veliuonėle, bei Skruzdupio. Vaziuojant Nemuno slėniu, kairėje atsiveria nepakartojamo grožio vaizdai, o dešinėje prie aukštų kalvų prisipaudę miesteliai, iš kurių bene pats garsiausias yra Veliuona. Miestelis tarsi padalintas į dvi dalis: viena žemai, kalnų papėdėje, prie pat kelio Kaunas-Jurbarkas, kita — aukštai, ant pačių kalnų, į vieną ir kitą pusę nuo bažnyčios.

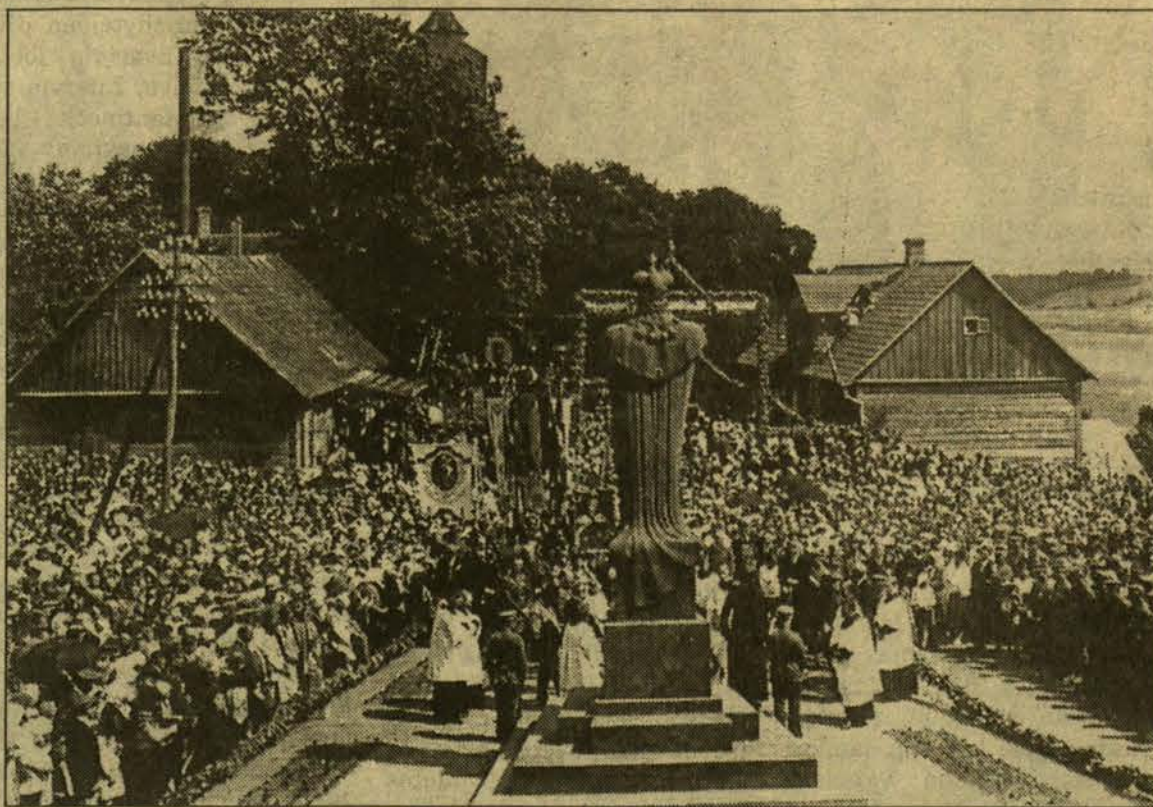

Veliuona

Istoriniuose šaltiniuose Veliunos vardas minimas 1291 metais — ten tuomet jau stovėjusi lietuvių pilis. Lietuvos gynybos skydas kare su kryžiuočių ordinu, — taip įvardijo Veliunos reikšmę Vilniaus pedagoginio instituto docentas istorikas Romas Batūra. Anot senųjų metraščių, Veliuonoje, puldamas kryžiuo-

Raguvos bažnyčios varpinė 1998 m.

Vytauto Didžiojo paminklo (skulpt. Apolinaras Šimkūnas) iškilmingas atidengimas Veliuonoje 1930 m. birželio 29 d.

čių pastatytą Bajerburgo pilį, žuvo Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas. Veliuonoje, kaip ir Vilniuje, yra kalnas, vadinamas Gedimino kapu. Vienas jų galėjo žymėti žūtį, kitas — palaidojimo vietą. Pasakojama, kad Gedimino kūnas su didžiausia palaida buvo atvežtas į Vilnių ir sudegintas Šventaragio slėnyje.

1412 m. Vytautas Veliuonoje pastatė pilį. 1421 m. jis fundavo bažnyčią ir įsteigė vieną pirmųjų parapijų Lietuvoje. 1416-1423 m. Veliuonoje ne kartą vyko Vytauto organizuotos diplomatinės derybos su Ordinu, kuriose taip pat dalyvavo ir Jogaila bei Prūsijos ir Livonijos magistras bei vyskupas. 1501-1506 m. karaliaus Aleksandro privilegija Veliuonai suteikta Magdeburgo teisė. XVII-XVIII a. Veliuona buvo didelis srities centras. Ji minima daugelyje įvairiomis kalbomis parašytų knygų, miestelio bibliografijai pateikti reikėtų kelių tomų, tačiau apie Veliuoną iki šiol nebuvo išleista atskira knyga (neskaitant kelių brošiūrų). Knyga pradėta rengti 2000 m. pradžioje, o po pusantų metų — 2001 m. liepos 6 d. ji jau buvo

pristatyta Veliuonoje, minint 500-ųjų metų Magdeburgo teisės suteikimo sukaktį. Tai yra septinta *Lietuvos valsčių* serijos knyga.

Bene daugiausia vietos šioje knygoje skirta iš čia kilusiems ir tebegyvenantiems žmonėms. Rasite literatūrologo Rimanto Skeivio straipsnį apie tėviškės — Klankių kaimo — įtaką Petro Cvirkos kūrybai, surasti ir paskelbti rašytojo kūrinių veikėjų vėliuoniškių prototipai. Pateikiamos išsamios rašytojo Jono Mačiulio, skulptoriaus ir rašytojo Šarūno Šimulyno, brolių — dailininko Romualdo ir smuikininko Petro Kunčų gyvenimo bei kūrybos apžvalgos.

Knygoje *Veliuona* gausu ne tik istorinių straipsnių, etninės kultūros tyrinėjimų. Išskirtinė vieta — broliams Antanui ir Jonui Juškom, jų Veliunos apylinkėse XIX a. antroje pusėje užrašytoms dainoms. Tarpukaryje Veliuonoje buvo pastatyti paminklai Vytautui ir Gediminui, vietinių žmonių pastangomis išsaugoti ir sovietiniais metais. Ši knyga nuo kitų panašaus pobūdžio leidinių skiriasi nuotraukų, ypač tarpukario, gausa. Jų čia 700, neskaitant dar 100 piešinių ir kitų iliustracijų. Mat Veliuonoje gyveno garsūs to meto fotografas Antanas Mickus. Jo nuotraukos buvo spausdinamos to meto leidiniuose (Broniaus Kvickio *Mūsų Lietuvoje* ir kituose, periodikoje). Tik dabar, suradus stiklo negatyvus, kuriuos išsaugojo sūnus Kazys Vytautas, buvo galima nustatyti šių unikalių nuotraukų autorystę. Antanas Mickus fotografavo ir šventes, ir kaimų bei miestelių kasdienybę, dauguma jo nuotraukų knygoje spausdinama pirmą kartą. Beje, sovietiniais laikais Antano Mickaus namuose (1951-1952 m.) rinkdavosi pagrindinės istorijos mokytojo Jono Žilaitio vadovaujamos organizacijos „Lietuvos laisvės varpas“ nariai. Už tai 1952 m. tėvas ir sūnus saugumo buvo suimti ir nuteisti laisvės atėmimu.

Monografiją *Veliuona* rengė didelis autorių kolektyvas — 70 specialistų, tarp jų — žinomi istorikai Romas Batūra, Adolfas Tautavičius, Edmun-

ro savininkė Olga Vakselytė-Švartz bei šiuo metu Lietuvoje gyvenantys Anton Balnis (po 500 Lt) bei Leonidas Venckus (400 Lt). Pastarasis yra vėliuoničių sambūrio „Junigėda“ prezidentas. Pagrindinis knygos rėmėjas — „Versmės“ leidyklos vadovas Petras Jonušas. Taip pat visus šios serijos leidinius remia „Lietuvos paštas“ bei UAB „Magnolija“.

Stengėmės, kad knyga apie Veliuoną būtų įdomi ir mokslininkui, ir eliniam skaitytojui. Tikimės, kad čia kilnų darbą įtraukti ir daugiau žmonių tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje, galinčių finansiškai paremti *Lietuvos valsčių* serijos leidybą.

Vida Girininkienė

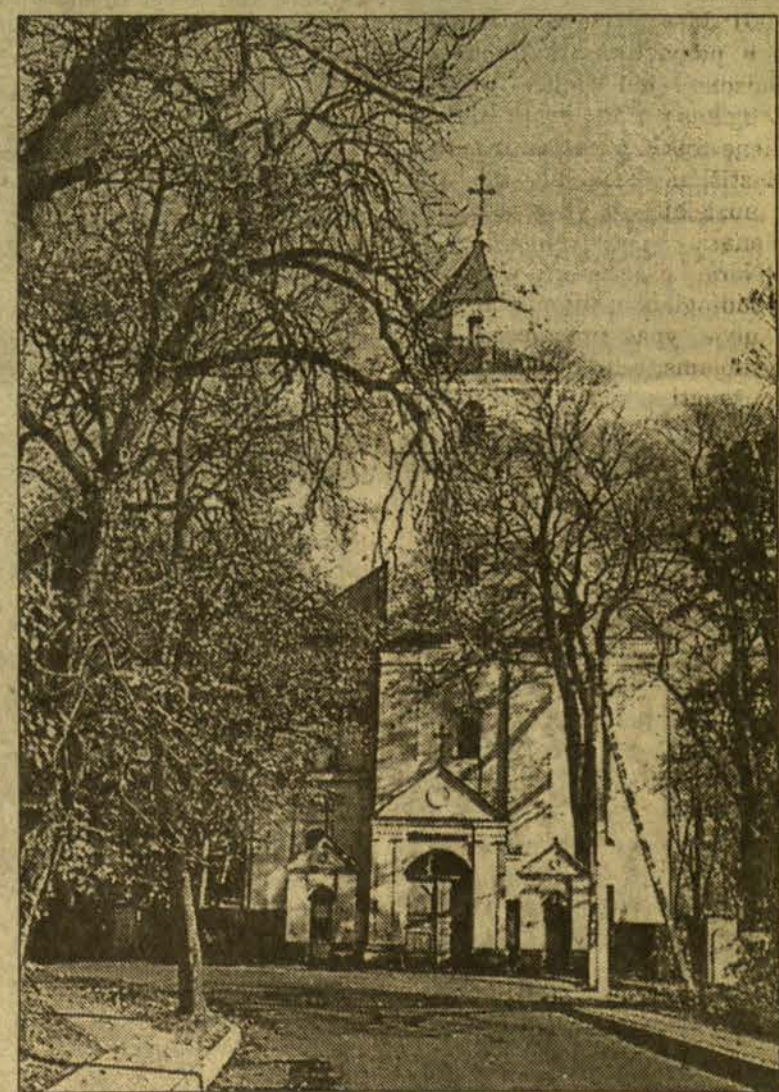
Veliunos sudarytoja ir vyriausioji redaktorė

Monografija apie Lygumus ir Stačionus

Lygumų ir Stačionų apylinkės — placiųjų Šiaurės lygumų kraštas. Garsus jis darbščiais žmonėmis, ilgaamžėmis žemdirbystės tradicijomis, gardžia alaus puta, prie dažno kaimo boluojančiomis vėjo malūnų kepurėmis ir yje-na aukščiausių bažnyčių Lietuvoje. Šiuos širdžiai mieliausius gimtines akcentus, vedami pareigos ir dėkingumo jausmų, ir ėmėsi aprašyti bei pristatyti kitiems iš šių apylinkių kilę kraštiečiai.

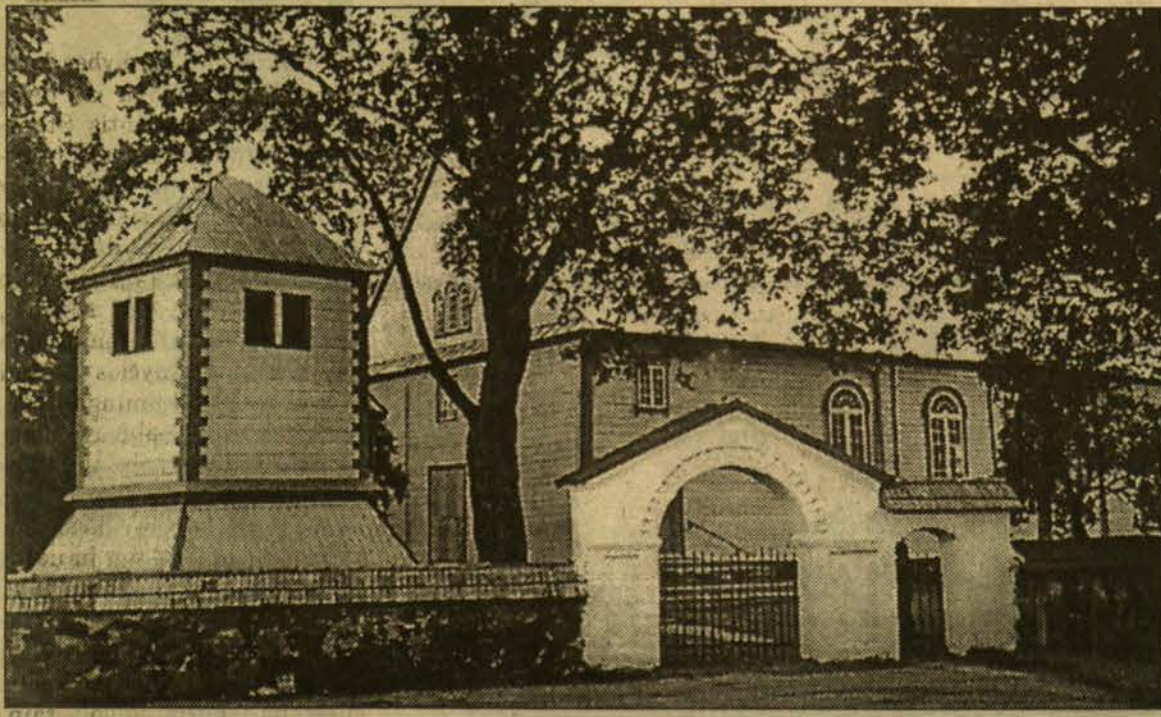
„Versmės“ leidykla *Lietuvos valsčių* serijoje išleido lokalinę monografiją *Lygumai. Stačionai*. Didelio formato, 896 puslapių, 700 egz. tiražu išleista knyga apie dviejų Šiaurės Lietuvos valsčių, egzistavusių 1918-1950 m., praeitį nuo seniausių laikų iki šių dienų. Ši lokalinė monografija parengta „Žiemgalos“ draugijos iniciatyva. Jau Atgimimo metais šios draugijos iniciatyva organizuotos tautosakos ekspedicijos į Lydumus (1989 m.), Stačionus, Šukionius (1990 m.) ir kitus aplinkinius kaimus.

Nukelta į 2 psl.

Raguvos bažnyčios varpinė 1998 m.

V. Ruza nuotrauka

Staciūnų bažnyčios šventorius 1998 m.

Liberto Klimkos nuotrauka

Geriausias paminklas valstybės tūkstantmečiui

Lietuvos Mokslų akademijoje vykęs trijų šiemet vasarą išleistų stambių monografijų *Raguva, Lygumai, Staciūnai* ir *Veliuona* pristatymas visuomenei tapo prisilytėjimo prie neišsėmiamų dvasinių lobių švente ir atgaiva. Interviu su Lietuvos tūkstantmečiui bei Mindaugo karūnavimo 750 metų jubiliejui skirtos knygų serijos *Lietuvos valsčiai* vienu iniciatorių, leidėju — „Versmės“ leidyklos vadovu Petru Jonušu.

— Papasakokite plačiau apie leidyklos „Versmė“ leidžiamą knygų seriją *Lietuvos valsčiai*. Kaip kilo sumanymas imtis tokios išpuilingos apimties darbo?

— „Versmės“ leidykla, gyvuojant jau aštuoneri metai, rengia ir leidžia daugiatomę monografijų seriją *Lietuvos valsčiai*, kuri įeina į Lietuvos tūkstantmečio programą. Serijos pavadinimas pasirinktas neatsitiktinai. XIX a. viduryje susiformavę valsčiai buvo mažiausi, stabilūs administraciniai-teritoriniai vienetai, jungę tos pačios etninės kultūros žmones. Valsčių ribos paprastai atitiko ir parapijų ribas, tuo pačiu ir šnektojų ribas. Kadangi tuo metu buta per 300 valsčių, mes ir pasirinkome juos kaip tam tikrą visą Lietuvos teritoriją apimančią sistemą, rengiant ir leidžiant monografijas apie šalies miestus ir miestelius, kaimus ir vienkiemus. Ir nors mūsų serija vadinasi *Lietuvos valsčiai*,

„Versmės“ leidyklos vadovas Petras Jonušas (kairėje) ir monografijos *Lygumai, Staciūnai* sudarytojas bei vyr. redaktorius Robertas Jurgaitis. Klaudijaus Driskiaus nuotrauka.

bet leidžiamos knygos nėra tiesiogiai apie valsčius, kurie gyvavo apie šimtą metų. Mūsų serijos knygose apimamas ne vienas tūkstantmetis: nuo priešistorės, archeologinių kasių, vietovės paminėjimo istoriniuose šaltiniuose iki šių dienų. Mes ne valsčių istorijas sudedame į monografijas, o iš tikrųjų visą Lietuvos istoriją, kuri susidėlioja iš atskirų dalių ir tam tikrą visumą, kuri vadinasi valstybė. Mums atrodo, kad šiomis knygomis mes rašom savo valstybės istoriją ir tai yra geriausias paminklas.

— Kokie yra bendrieji serijos monografijų sandaros principai?

— Iš tikrųjų, jau nusistovėjo tam tikra struktūra, kurios mes laikomės. Monografija paprastai sudaryta iš septynių dalių: gamta, kraštovaizdis, raida — nuo to prasideda visos serijos knygos, praeitis arba istorija, etninė kultūra, įžymūs žmonės, kalba, tautosaka. Monografijos skleidžia laukus yra įvairiausi: tai ir tradiciniai verslai, gyvenamieji namai ir jų interjeras, audiniai, paprotinė teisė, kalendoriniai ir šeimos papročiai, bažnyčios, kapinės, mokyklos bibliotekos, valstybės ir svarbiausių jos institucijų bei įstaigų kūrimosi istorija, tarmių ir vietos šnektojų ypatumai, tautosaka ir liaudies išmintis, muzikantai, tautinių mažumų istorija bei papročiai ir kt.

— Tačiau tam reikia pasi-
telkti labai daug įvairių
sričių žinovų bei specia-
listų. Ar lengvai sekasi su-
rasti autorius?

— Į šias ir kitas sritis žvelgia, jas analizuoja bei savo straipsniuose apibendrina gausus įvairių sričių mokslininkų — etnografų, etnologų, sociologų, kalbininkų, istorikų, dailėtyrininkų — būrys, vietos kraštotylininkai, mokytojai, kiti krašto švietulio, aktyviai įsitraukiantys tiek renkant medžiagą, tiek ją apibendrinant. Mūsų monografijos — tai analitinio ar informacinio pobūdžio straipsnių rinkiniai, įdomūs įvairiausių pomėgių ir interesų skaitytojams, taip pat ir mokslininkams. Ir kaip sakė žinomas etnologas, prof. hab. dr. Vacys Milius, Bonoje šių monografijų anotacijos yra verčiamos į anglų kalbą ir tokiu būdu tampa pasiekiamos užsienio tyrinėtojams. Ir todėl drįstu prieštarauti tiems, kurie sako, kad knygos apie atskirus Lietuvos regionus ir įdomios tik čia gyvenantiems ar iš šio krašto kilusiems žmo-

nėms. Kadangi kiekvieną monografiją rengia apie 50-70 autorių, savo srities profesionalų, jų straipsniai ir nedidelės vietovės dvasinės ir materialinės kultūros reiškiniai įveda į bendrą Lietuvos kontekstą. Ir tai tampa ne vietine lokaline, bet visos šalies savastimi. Iš čia šių monografijų universalus pobūdis, jų neįtikėtina vertė. Aišku, straipsniuose kai kurios daromos išvados nėra visiškai negintijamos — suradus naujų faktų, ne vienas teiginys gali keistis, bet tai nekeičia visumos.

— Kas sąlygoja vienos ar kitos monografijos atsiradimą?

— Iš tikrųjų, mes šliejamės prie didžiojo Lietuvos tūkstantmečio. Tai yra kertinė mūsų idėja, tam tikras kamienas, išsišakojantis į didesnes ar mažesnes šakas. Tačiau Lietuvos tūkstantmetis yra absoliuti idėja, savotiška piramidės viršūnė. Bet juk negalima iškart į ją įkopti, prieš tai nepaėjus ir nepamačius, kas yra pakelėse, pasilypėjus nuo vienos prie kitos aukštesnės. Kaip tik monografijų serija *Lietuvos valsčiai* yra savotiškos žvalgytuvės pakelė ir valstybės tūkstantmetį. Turime nuosekliai, detalai įvertinti, ką matome ir žinome, naujai pakiloti senas vertybes, nupūsti dulkes, atšviežinti atmintį. Ir vienas pagrindinių monografijos atsiradimo veiksnių — yra vieno ar kito miestelio, vietovės jubiliejus, pirmasis paminėjimo istoriniuose šaltiniuose ženklas. Tokiu būdu didįjį tūkstantmetį pasitiksime, tarsi pasilabindami su Lietuvos miestais ir miesteliais, kurių jubiliejus paminime knygomis. Štai, sakysime, *Žagarė* skirta šio miestelio 800 metų jubiliejui, *Obeliai*, *Kriaušos* — Obelių 480-mečiui, *Plateliai* — garsaus žemaitijos miestelio 550 jubiliejui, *Sirvintos* — šio miesto 525-mečiui paminėti, o *Veliuonos* atsiradimo svarbiausios teisės buvo Magdeburgo teismas suteiktas Veliuonai 500 metų jubiliejus. Panašiai yra ir su kitomis monografijomis. Tačiau be tokios dedikacijos turi susiklostyti ir kitos palankios aplinkybės, kad knyga išvystytų dienos šviesą. Kitą kartą tiesiog sunku ir suprasti, kokios jėgos pastumia vienos ar kitos monografijos spartesni pasirodymą. O kartais tai priklauso tiesiog nuo vieno ar kito žmogaus iniciatyvos, atkaklumo ar pasiaukojimo. Beje, pirmoji knyga, kuriai buvo suteiktas leidimas naudoti Lietuvos

tūkstantmečio jubiliejini ženklą, buvo mūsų *Žagarė*.

— Mokslų akademijoje surengtame trijų naujausių monografijų — *Raguvos, Lygumų, Staciūnų ir Veliuonos* — pristatyme kaip išskirtinį atvejį paminėjote knygos *Sirvintos* atsiradimą.

— *Sirvintų* atvejis yra išskirtinis tuo, kad 1998 m. į leidyklos kvietimus savivaldybėms dalyvauti serijoje *Lietuvos valsčiai*, kurių mes išsiuntėme daugiau kaip 80, atsiliepė tik vienintelis *Sirvintų* meras Vytautas Šimonėlis. Visi kiti mandagiai atsisakė, teisdami iš stygių ar kitokiais motyvais atsiribodami nuo kvietimo. Kaip žinia, *Sirvintų* rajonas yra vienas mažiausių, taigi ir jo biudžetas taip pat yra vienas mažiausių. Bet šis atvejis įrodė, kad ne piniguose esmė. Viskas priklauso nuo vieno ar kito valdžios, pareigūno požiūrio į kultūrą, į praeities vertybes, nuo to, ar jis brangina ir puoselėja krašto tradicijas. Kad vieno žmogaus iniciatyva gali kalnus nuversti, įrodo ir vieno šios serijos iniciatorių — valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureato Venanto Maciekaus pavyzdys. Iš Žiobiškio kilęs etnografas tiesiog jautė pareigą įamžinti savo gimtąjį kraštą, paskatino ir Rokiškio rajono administraciją prisidėti prie knygų leidybos, kurią akademi. s. Antanas Tyla pavadino paminklu Žiobiškiui. Sakysim, knyga *Lygumai, Staciūnai* buvo istoriko Roberto Jurgačio rengta daug metų. Jis kreipėsi į mūsų leidyklą, teko priderinti struktūrą prie mūsų reikalavimų ir monografija sėkmingai išlejo į *Lietuvos valsčių* seriją. Tai ne pavienis atvejis, o veikiau ta kibirkštėlė, kuri duoda pradžią.

— Jūsų leidykla tarsi pratesia Broniaus Kvickio keturtomį *Mūsų Lietuvą*. Matyt, poreikis turėti išleistą išsamią knygų seriją, apie atskirus Lietuvos miestus, miestelius, kaimus atgyja, vėl susigrąžina valstybingumą?

— Nors man ir nepatinka šis biurokratinis terminas, tačiau mes nesam reikiama ir sistemingai inventorizavę savo materialines ir dvasines kultūros turty. Tai lemė įvairios istorinės bei politinės aplinkybės. Šie turtai neužrašyti, neužfiksuoti nesugrąžinamai pranyksta, ir, kiek įmanoma, būtina skubėti. Iš gyvenimo išsėina tautosakos patiekalai, partizaninių kovų dalyviai, mūsų tėvai ir seneliai, galėję daug ką papasakoti apie savo ir kitų gyvenimus. Kai kraštotyros ekspedicijose matai, kokie dideli turtai slypi, o mes net nesugebame ar nenorim to užfiksuoti, nes esame apsiėmę ar abejingi, atsiranda šventas pareigos jausmas, palikti ateities kartoms bent tai, ką galima šiandien išsaugoti. Jeigu matai, kad yra kažkas vertinga, o tu praeini pro šalį, savotiškai nusikalsti. Nesu aš nei didesnis, nei mažesnis patriotas už kitus. Tiesiog taip atsitiko, kad niekas kitas tokio darbo nesiėmė, ir teko jo imtis man. Galbūt mes šiandien dėl to vos suduriame galą su galu, kad nesame pakankamai dvasiškai turtingi. Tūkstantis metų valstybei, o mes ieškome, kas kalta dėl to, kad esame vargšai. Jungtinės Valstijos tik du šimtai metų, o kokiais žingsniais ji veržiasi į priekį.

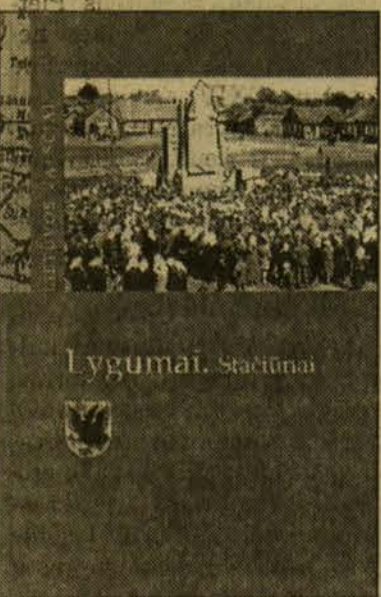
Nukelta į 3 psl.

Ar išleista knyga apie tėviškę?

Atkelta iš 1 psl.

Kiek vėliau, 1998 m. „Žiemgalos“ draugija surengė dar dvi ekspedicijas sudarydama sąlygas dirbti istorikams, etnologams, menotyrininkams. Pamažu kaupėsi medžiaga, kurią nutarta apibendrinti ir publikuoti lokalinėje monografijoje.

Ši iš kitų Lietuvos valsčių serijos monografijų išsiskiria tuo, kad pirmą kartą leidinyje papuoštas 35 spalvotomis nuotraukomis, sudarytos asmenvardžių, vietovardžių rodyklės, santrumpų bei su trumpinimų sąrašas. *Lygumai, Staciūnai* savita tuo, kad publikuojamas gausus tautosakos tekstų pluoštas su išsamiu įvadu bei komentarais. Tik tyrimų eigoje pavykusių išsiaiškinti tikslia Staciūnų parapijos įkūrimo datą, ši knyga kaip tik ir dedikuota šios parapijos įkūrimo 90 m. jubiliejui (1911-2001).

Lygumai, Staciūnai

Gamtos skyriuje aptariama Lygumų kraštovės kilmė ir raida, skelbiama 1954-1995 m. hidrometeorologinių stebėjimų Miciūnų poste rezultatai. Didžiausiam *Praeties* skyriuje nemažas dėmesys skiriamas kaimų istorijoms (aprašomi Norvaišai, Vaigailiai, Poškiečiai, Ročkaičiai, Joniškaičiai, Sereikių, Šukionių kaimai), sovietmečio istoriją atspindi publikuojami atsiminimai, sudarytas Lygumų seniūnijos istorijos ir kultūros paminklų sąrašas. Didėsne šio skyriaus dalį sudaro žinomų Lietuvos tyrinėtojų straipsniai apie archeologinius tyrimus Šukionių kapinyne (dr. I. Vaškevičiūtė), istorinius akmenis bei Staciūnų varpus (dr. L. Klimka), Lygumų dvarą ir miestelį XV-XIX a. (dr. A. Baliulis), Lygumų Švč. Trejybės bei Staciūnų Šv. Lauryno bažnyčias (P. Spurgevičius), Lygumų ir Staciūnų valsčių istoriją 1918-1940 m. (J. Misevičius, R. Jurgaitis, R. Leviškaite-Spurskienė), šių vietovių pašto istoriją (K. Misius), nacmečio savi-

valdą bei mokyklas (S. Buchaveckas), partizaninį judėjimą 1944-1953 m. (A. Malinauskaitė). Publikuojamas išsamus į Sibirą 1941-1952 m. laikotarpiu ištremtųjų sąrašas, rašoma apie Lygumų šaulius, ilgametį Lygumų valsčiaus viršaitį Petrą Mekį, Lygumų mokyklos direktorę Rozaliją Matulevič (Matuliuskaitę).

Skyriuje apie pastarąjį dešimtmetį skelbiama Sąjūdžio metų Lygumose kronika, rašoma apie kultūrinių (bibliotekų, kultūros namų), švietimo (apie Lygumų, Staciūnų mokyklas) įstaigų, Lygumų savivaldybės, girininkijos veiklą, pristatoma Lygumų žemės ūkio bendrovė, šio krašto stipriausi ūkininkai. Juozas Galus išsamiai aprašo 1997 m. vasario 3 d. Lietuvos Respublikos prezidento dekretu Lygumų miesteliui suteikto herbosukūrimo istoriją.

Etninės kultūros skyriuje pirmą kartą skelbiama, rankraštyuose išgūlę, garsių kraštotylininkų Vlado Trinkos bei Marijonos Cilvinaitės straipsniai. Taip pat rašoma apie Joniškaičių ūkininkų sodybas, nugriautą Lygumų vėjo malūną, interjero audinius, kalendorinius papročius, atlaides, puodų gamybą, įnamius bei grytelininkus, Lygumų miestelio kapines, etnožinijos tradicijas.

Kalbos skyriuje ne tik aptariamos Lygumų šnektojų ypatybės, vietų vardų bei vandenvardžių kilmė, bet ir išsamiai pristatomos XVIII a. Lygumų parapijos pavardės, jų kilmė ir daryba, pateikiami pagal naujausius transkripcijos reikalavimus parengti tarmės tekstai.

Įžymių žmonių skyriuje išsamiau pristatomos ne tik Lietuvoje žinomos garsios asmenybės — pirmasis Lietuvos kariuomenės vadas Silvestras Žukauskas, antinacinės bei antisovietinės rezistencijos organizatorius Jonas Noreika — Generolas Vėtra, bei mažiau žinomi, bet savo darbais nusipelnę mokytojai (Leonas Bojarskas, Stasys Jarmala, Elzbieta ir Aleksandras Padagai, Juozas Dominauskas), etninės kultūros tyrinėtojai (Vladas Trinka, Kazimieras Kalibatas), kunigai (Jurgis Rupka) ir kt. Parengtas ir kitų šimame krašte gimusių ar kada nors čia gyvenusių iškilų žmonių biografinis sąvadas. Tarp jų minimi rašytojai Antanas Čalnaris, Antanas Skripkauskas, žurnalistai Leonas Braziulis, Jonas Švoba, gydytojai Aloyzas Algimantas Skaringa ir daugelis kitų sričių specialistų.

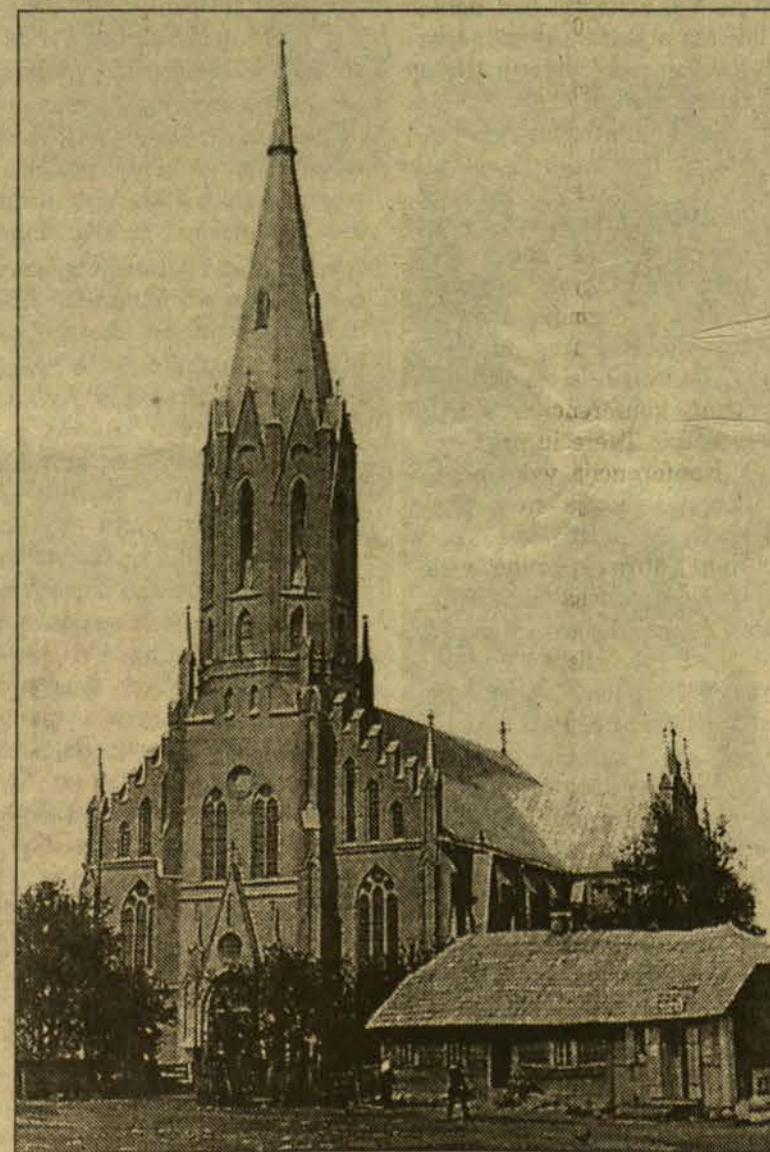
Į monografijos komplektavimo bei redagavimo darbus

įsijungė nemažas būrys redaktorių. Etninės kultūros skyrių kuravo prof. habil. dr. Vacys Milius, doc. dr. Libertas Klimka, Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus vedėjas dr. Žilvytis Šaknys, Kalbos skyrių — dr. Kazimieras Garšva ir dr. Artūras Judžentis. Tautosakos skyrius — vienas didžiausių tarp panašaus pobūdžio monografijų — sudarytas Kazimiero Kalibato, Povilo Krikščiūno, doc. dr. Daivos Vyčiniienės kruopštaus darbo dėka. Pasitelkti ir kiti bendradarbiai. Nuotraukas iš privačių kolekcijų padėjo surinkti G. Juodytė, V. Virbickas, A. Zaveckienė, J. Kelevičius, G. Gulbinienė ir kiti. Nemaža nuotraukų paraudota iš Šiaulių „Aušros“, Šiaulių rajono literatūros muziejaus, įsikūrusio Naisiuose, fondų.

Džiugu, jog leidžiant šią knygą, kuri kainavo per 70,000 litų, finansiškai padarė ne tik institucijos (Almos Adamkienės labdaros ir paramos fondas, Lietuvos paštas, Pakruojos raj. savivaldybės Kultūros skyrius, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų, aukų rėmimo ir atminimo įamžinimo fondas, Lygumų seniūnija ir kt.), bet ir privatūs asmenys Povilas Čalnaris iš Švedijos, Jurgis Žalkauskas iš Australijos, Jonas Švoba, Vincas ir Vanda

Poneliai iš Lietuvos. Tačiau didžiausią dalį pinigų, teko skirti „Versmės“ leidyklos vadovui Petriui Jonušiui. Stokojanti rėmėjų, „Versmės“ leidykla kviečia aktyviau įsijungti užjūrio lietuvių į šį Lietuvos tarptautinio pripažinimo 750-osioms metinėms bei Lietuvos tūkstantmečiui paminėti skirtą projektą ir bendradarbiauti, leidžiant monografijas apie kitas Lietuvos vietoves.

Robertas Jurgaitis
Monografijos *Lygumai, Staciūnai* sudarytojas ir vyr. redaktorius

Lygumų bažnyčia apie 1925 metus.

Iš A. Miškinio kolekcijos.

Paminklas tūkstantmečiui

Atkelta iš 2 psl

Mes stebimės ir nesuprantam, kodėl taip yra.

— Tikriausiai jums akstinas imtis šios veiklos buvo dar studijų laikais rengiamos Vilniaus universiteto kraštotyros ekspedicijos?

— Budamas studentas, dalyvavau Venanto Matiekaus organizuojamose Vilniaus universiteto kraštotyros klubo ekspedicijose, rinkau dainuojamąją tautosaką. Bet man galbūt didžiausią įtaką bus turėjusi mano motutė, šviešaus atminimo Viktorija Kaupienė, ilgametė Vilniaus 1-ųjų vaikų namų direktorė. Ji buvo tokia ištverminga, kad, tik sulaukusi 85-rių, nustojo eiti šias pareigas, o mirė šiemet, sulaukusi 95-rių. Tai ji pasėjo gerumo, pareigos sekla, kuri vėliau neleido pasiklysti ir atvedė į Lietuvos valstiečių leidybą. Be abejo, mes visi gyvenom sovietmety. Iš vienos pusės, gyvenimas okupuotoje valstybėje mus visus privertė šiek tiek dekaduoti dvasiškai ir morališkai, nes buvo išdraskyta valstybė, atmesta kelis dešimtmečius ir šimtmečius atgal. Bet, iš kitos pusės, atgavę nepriklausomybę, įgavom didžiulį impulsą, pasaką kažkiek atsigręžti, kompensuoti tuos praradimus. Tų paskatų galbūt neturi Vakarų Europos valstybės, kurios yra seniai sotios ir seniai panašias knygas išleidusios, nors manau, kad ne visos ir ne viską. Jos tiesiog yra kitame vystymosi etape, tas etapas, kuriame mes esame, joms jau praeityje. Bet dabartis ir praeitis yra sąlyginiai dalykai. Iš tikrųjų, ko mes nesugebėjome padaryti praeityje, vis tiek turime tai atlikti. Kitaip nebūsim visaverčiai žmonės. Būsim skylėti, turintys tam tikras neužpildytas tuštumas, ir tai visur atsilies ateity.

— „Versmės“ leidykla pati kasmet organizuoja ekspedicijas į tas vietas, apie kurias numatomos išleisti serijos knygos. Šios ekspedicijos — bene svarbiausias monografių šaltiniai?

— Iš tikrųjų, ekspedicijos suteikia galimybę pažinti kraštą, jo žmones, perteikti jų budo, papročių savitumus, gamtovaizdžio unikalumą. Nėgreitas tai darbas — apibendrinti sukaupą informaciją, sudėlioti į atskirus straipsnius. Knygos ruošai prireikia kelerių metų. Artimiausios ekspedicijos bus rengiamos Seredžiuje, Rumšiške, Giedraičiuose, Kriukuose, Žemaičių Naumiestyje, Papilėje, o 2002-2005 metais apie šias vietas tikimasi parengti ir išleisti knygas. Galui tik paminti, kad artimiausiais metais dar ketiname išleisti monografijas *Musninkai*, *Ker-*

navė, *Griškabūdis*, *Kvėdarna*, *Panemunėlis*, *Laukuva*, *Balbieriškis* ir kt.

— Bet rengiant tokias apimties knygas, tenka remtis ne tik archyvais, bet jau išleistais kitais leidiniais. Juk tenka kai ką pakartoti, perspausdinti?

— Mes nesame atlikę tokios analizės, kiek mūsų knygose yra pakartota straipsnių iš kitų leidinių. Bet tokių straipsnių, su autoriaus žinia neretai patrupintų ar patikslintų, būtų maždaug iki 10 proc. Iš kitų leidinių dedame tik tuos straipsnius, kurie turi didelę vertę, yra labai sunkiai pasiekiami skaitytojui. Pavyzdžiui, monografijoje *Žiobiškis* įdėjome prieš 100 metų Lenkijoje spausdintą straipsnį apie šioje vietovėje atliktus archeologinius kasinėjimus bei tyrinėjimus. Mes nemanom, kad dėl to knyga tampa mažiau vertinga. Be to, ne visi skaitytojai yra Lietuvos gyventojai, jie neturi galimybių ieškoti kitų leidinių. Monografijos patenka ir į įvairias užsienio bibliotekas ir tyrimo centrus, jas skaito žmonės, galbūt niekad nebuvę mūsų krašte ir todėl būtina siekti, kad jie susidarytų kuo išsamesnį vaizdą apie šalį ir jos žmones.

— Kaip surandate lėšų leisti fundamentalios apimties, enciklopedinio pobūdžio monografijas? Ar turite pakankamai rėmėjų?

— Išleisti vieną Lietuvos valstiečių serijos knygą vidutiniškai kainuoja apie 100,000 litų (25,000 dol.). Jeigu šiemet įstengėme išleisti tris monografijas, galite paskačiuoti, koks mūsų leidyklos biudžetas. Antra vertus, visi mūsų leidyklos darbuotojai dar turi papildomai dirbti kitur, nes iš čia gaunamo atlyginimo tiesiog sunku būtų išgyventi, išlaikyti šeimą. Nežarsto didelių honorarų ir mūsų autoriai, kurių garbei galia pasakyti, kad dėl mūsų leidyklos neretai į šalį padeda kitus darbus ar nebaigtus straipsnius. Tenka be atvangos įtikinėti skirti lėšų leidybai ir Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijai, ir Kultūros ministerijai, politikams, imones, merus, seniūnus, verslininkus, bankininkus. Sakysime, *Veliuoną* 34,000 litų parėmė Kultūros ministerija, *Lygumus*. *Staciūnus* — Almos Adamkienės paramos ir labdaros fondas (1,000 Lt), Pakruojo rajono savivaldybės kultūros skyrius (400 Lt), taip pat kraštiečiai — Švedijoje gyvenantis Povilas Čalnaris (1,200 Lt), *Valstiečių laikraščio* redaktorius Jonas Švoba (1,000Lt) ir kt. Visų aukotojų bei rėmėjų pavardes spausdiname monografių pradžioje.

Nuolatinis visų serijos knygų rėmėjas yra „Lietuvos paš-

tas“, užsąkęs straipsnių apie įvairių Lietuvos vietovės pastatų istoriją. Per mus atsiranda puiki proga parodyti svarbiausių valstybės institucijų plėtrą, papasakoti skaitytojui apie jų atsiradimą ir pan. Kviečiau imones, bankus pasekti „Lietuvos pašto“ pavyzdžiu. Juk bankai, paštas, kariuomenė, geležinkeliai yra valstybės statybos ženklai. Tiesiog labai puiki proga serijos knygose juos įtvirtinti, parodyti jų svarbą, kaip, sakysim, elektros atėjimas į kaimą, vienos ar kitos imonės atsiradimas paveikė žmonių gyvenimą ir pan. Sulig kiekviena knygos serija stiprėja įsitikinimas, kad kas įeis į Lietuvos tūkstantmečio metraštį, tas ir liks čia tūkstantmečiams. Ir dėl to visi turėtų stengtis čia patekti, jausti pareigą ir atsakomybę, kad nebūtų tuščių puslapių valstybės istorijoje.

— Neretas užsienyje gyvenantis lietuvis turi savo archyve išsaugojęs vertingų informacijos apie kraštą, iš kurio jis yra kilęs. Kaip pasiekti, kad tai būtų pasiekama ir jūsų leidyklai?

— Iš tikrųjų, esame kažkiek kalti, kad apie Lietuvos valstiečių seriją mažai žinoma užsienyje. Reklama, informacijos sklaida būtina, kad apie mus žinotų, į mus kreiptųsi, pagaliau, mus paremtų. Juk vien dėl to, kad neturime pakankamai lėšų, negalime planuoti ir leidybinės veiklos, organizuoti nepigiai kaimuojančių ekspedicijų į atskirus regionus ar vietas. Gal ir tarp svetur gyvenančių tautiečių atsirastų tokių, kurie sumanytų apie savo gimtąjį kraštą palikti knygą ir tuo ne tik patiekti išamžinti, bet ir palikti istorijai fundamentalų leidinį apie savo kraštą. Esame pasiryžę rėmėjui, kuris būtų knygos mecenatas ir paaukotų 20-30 tūkstančių dolerių, skirti titulinį puslapį su nuotrauka ir palinkėjimais skaitytojui, parengti išsamų straipsnį apie šio kilnaus žmogaus ir tikro lietuvių gyvenimą ir veiklą. Pats iš savo pusės garantuosiu, kad visi pinigai būtų skirti tik šiai knygai, ir niekam kitam. Taip pat, jeigu dienraštis *Draugas* sutiktų spausdinti, mielai nuolatos pateiktume informaciją apie numatomas leisti bei išleidžiamas mūsų leidyklos monografijas. Manytume, kad toks bendradarbiavimas būtų abipusiai naudingas. Tikiu, kad, bendrai surėmę pečius ir jausdami atsakomybę už savo valstybę, garbingai pasitiksime tūkstantmečio jubiliejų, naujai pažvelgsime į nelengvą istoriją ir kartu kursime geresnę ateitį. Manau, kad kiekviena serijos Lietuvos valstiečių knyga tampa savos valstybės atradimu, jos vizijos paieška.

— Dėkui už pokalbį.

Kalbėjosi

Jonas Albertavičius

Informaciją apie „Versmės“ leidyklos leidžiamą knygų seriją *Lietuvos valstiečių* jau galite rasti internete www.versme.lt taip pat el. pašte: leidykla@versme.lt. „Versmės“ leidyklos adresas: Geležinkelio g. 6, LT — 2030 Vilnius. Telefonas faksas Vilniuje — 23 06 23. Su monografijomis *Širvintos*, *Žiobiškis*, *Lygumai*, *Staciūnai* ir *Veliuona* galite susipažinti Lituanistikos tyrimų ir studijų centre (Lithuanian Research and Studies Center), 5620 S Claremont Ave., Chicago IL.

Prie Tverėčiaus senojo ažuolo konferencijos, skirtos knygos *Tverėčiaus kraštas* pristatymui, dalyviai. Iš kairės: dr. Libertas Klimka, Vilniaus Pedagoginio un-to istorijos fakulteto prodekanas, dr. Antanas Kulakauskas, Vytauto Didžiojo un-to Politikos instituto direktorius Povilas Spurgevičius, Vilniaus Pedagoginio un-to dėstytojas, Danas Kaukėnas, „Diemedžio“ leidyklos dir., Irena Seliukaitė, Kultūros ministerijos etninės kultūros specialistė, Kraštotyros draugijos pirm., Nijolė Keraitienė, mokytoja, šio straipsnio autorius Dovydas Pivoriūnas, kraštotyrininkas Valdas Striūžas; II eil. „Vilnijos“ draugijos pirm. dr. Kazimieras Garšva.

Tverėčiui — 500

Dovydas Pivoriūnas

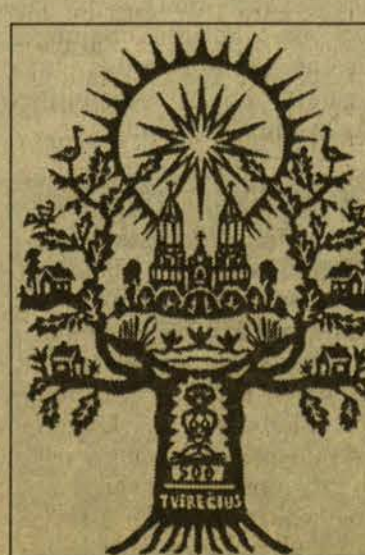
Patiame rytiniame Lietuvos pakraštyje pirmieji aušros spinduliai nušviečia skrendančią gulbę virš ežero, tuoj pat prikeldami gal šimtą kitų grakštuolių gyvenančių tame pačiame visai nesenai atsiradusiame, ežere. Netrukus, jau už kelių kilometrų, ryto šviesos ruožas blykstelį mažo miegančio miestelio šimtametės didelės mūrinės bažnyčios bokštuose. Bažnyčios šventoriuje auga, legendomis apipintas, istorijos ir gamtos vėtrų aplaužytas, ažuolas, menantis senųjų Lietuvos valdovų laikus. Bažnyčia stovi ant gražios kalvelės prieš vaizdingą ežerą, pasipuošusį rasotomis vandens lėlijomis. Nuo bažnyčios palei ežerą šakojasi keletas gatelių, apie kurias sutūpę nedidelės sodybos. Tai Tverėčius, apie 300 gyventojų turintis miestelis, ties Lietuvos valstybinės sienos riba. Apylinkės miškingos, su paslaptimis pėkėmis ir raistais. Daug ežerų ir upių, plačiai išsilejančių pavasarį. Šio krašto žmonių tarmė, rytų aukštaičiai vilniškių, yra aprašyta Kazimiero Būgos, lenko Jano Otremskio, Aleksandro Dundulio ir kt. Sakoma, kad Tverėčiaus vardas kilęs, tikriausiai, nuo žodžio „tverti“.

Šią vasarą Tverėčiaus parapijai sukako 500 metų. Čia rašančiam teko laimėti dalyvauti gražioje, dvi dienas trukusioje, šventėje, skirtoje garbingam jubiliejui.

Šventę atidarė Tverėčiaus jaunimo atlikta subtili literatūrinė-muzikinė kompozicija, paruošta mokytojos Nijolės Keraitienės. Pirmąją šventės dieną vyko Kultūros ministerijos organizuota mokslinė-praktinė konferencija, skirta knygos apie Tverėčių pristatymui. Konferencija vyko nesenai restauruotoje neogotikinio stiliaus bažnyčioje, kas ypatinga aura apgaubė visą įvykį. Konferenciją vedė Kultūros ministerijos Etninės kultūros specialistė, Kraštotyros draugijos pirmininkė Irena Seliukaitė. Pati buvusi tverėčienė, kukliai nutylėjusi savo didelius darbus, ji labai šiltai kalbėjo apie gimtąjį kraštą, nusipelnusi ne vienos knygos. Ji pristatė knygos leidėją, „Diemedžio“ leidyklos direktorių Daną Kaukėną, kuris kartu su visais irgi pasidžiaugė knygos pasirodymu. Ruošiant knygą, susikaupė tiek daug medžiagos, kad į šį 568 puslapių leidinį viskas netilpo. Taigi konferencijoje ir buvo stengiamasi pateikti bent dalį tos medžiagos, kuri netilpo. Apie krašto istorinę

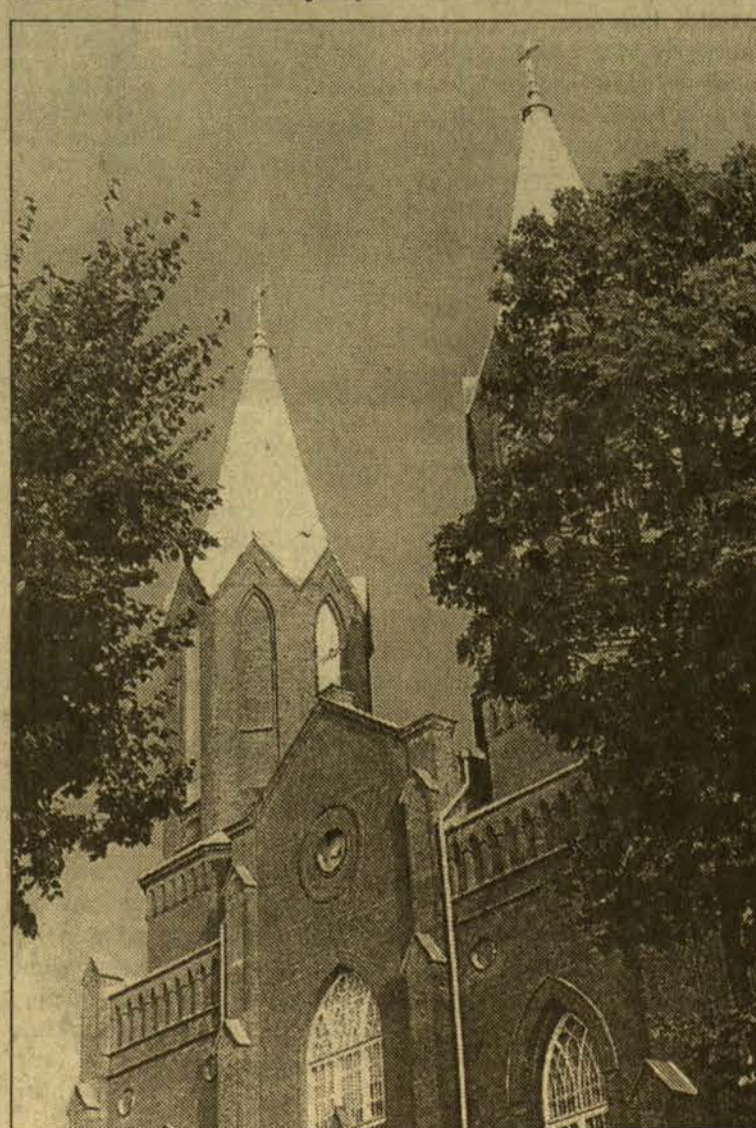
geografiją kalbėjo buvęs tverėčienas dr. Antanas Kulakauskas, Vytauto Didžiojo universiteto Politikos instituto direktorius. Vilniaus Pedagoginio universiteto dėstytojas Povilas Spurgevičius iškėlė naujų minčių apie vietinių kaimų pavadinimų kilmę. Dr. Libertas Klimka, Vilniaus Pedagoginio universiteto istorijos fakulteto prodekanas, dalinosi pastebėjimais apie dvasinę kultūrą-vietines liaudies tradicijas. Kraštotyrininkas Valdas Striūžas priminė skaudžias pokario kovas. Dr. Kazimieras Garšva, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas, nagrinėjo vietos žmonių šneką. Išėjvijos atstovų vardu garbė kalbėti teko ir šių eilučių autoriui. Malonu buvo matyti, kad konferencijoje dalyvavo daug žmonių. Žmonės neabejingi amžiniams klausimams: Iš kur mes? Kas mes esame? Kur mes einame? Vertingi pranešimai buvo pateikti gyvai bendraujant su klausytojais, o po konferencijos dar ilgai aptarinėjami.

Tverėčiaus mokykloje buvo atidaryta vietinių liaudies meistrų darbų paroda: popieriaus karpiniai, akvarelė, aliejaus darbai, medžio skulptūra, drožiniai, siuvinėjimas, audimas. Stilizuoti ir realistiški raiškos būdai kėlė stebėjimąsi

kūrybinėmis žmonių galiomis. O juk visa tai sukurta tik atliekamo laiko nuo sunkaus darbo kaime metu. Vakare po atviru dangumi įvyko Tverėčiaus kaimo seklyčios mėgėjų teatro nuotaikingas spektaklis, kurio scenovaizdis su senoviškais krašto buities rakandais jau iš anksto traukė akį. Dar vėliau iki vėlumos užsitęsioje smagioje gegužinėje visus linksmo vietinių kaimų muzikantai.

Antrąją šventės dieną jau nuo ankstyvo ryto šventorius buvo pilnas. Ir seni, ir jauni rytą susirinko į Šv. Onos atėjus darbai, medžio skulptūra, drožiniai, siuvinėjimas, audimas. Stilizuoti ir realistiški raiškos būdai kėlė stebėjimąsi

Tverėčiaus bažnyčios bokštai. D. Pivoriūno nuotr.

Tverėčiaus Šv. Trejybės bažnyčios klebonas yra jau daug metų čia tarnaujantis Steponas Tunaitis, sumanus ir atkaklus kovoje už tikėjimą ir skaidrias žmonių sielas. Tai jo didelių pastangų dėka, remiant vietos parapijiečiams, o taip pat keletui iš užsienio, jubiliejus vyko atnaujintoje šventovėje. Bažnyčios varpai pakvietė į iškilmingas šv. Mišias, kuriose dalyvavo daug kilnių svečių dvasininkų. Mišias aukėjo vyskupas Juozas Tunaitis. Bažnyčia tikrai „lūžo“ nuo žmonių, daug jų netilpo ir liko stovėti šventoriuje, bet iš garsiakalbio puikiai buvo girdėti lauke.

Dviejų dienų šventės metu miestelis šurmuliavo taip, kaip aš įsivaizduoju jį atrodžiusį gal prieš 100 metų, kada jame ir jo apylinkėse gyveno daug daugiau žmonių. Oras pasitakė nuostabus — dangaus žydrynėje plieskė saulė, medžiuose kleketavo gandrai, o vakarop pakvipo šienų ir vasariniais obuoliais. Iš visos Lietuvos susirinko tverėčienai į savo neeilinę šventę — pusės tūkstantčio metų jubiliejų. Žmonės būriavosi šventoriuje, gatvėse, svečiavosi vieni pas kitus. Atrodė, kad kiekvienan kieman gali užėti ir būsį sutiktas bei pavaišintas, kaip lauktas svečias. Gausybė gražių įspūdžių išliko po šios šventės. Svarbiausias jų — nėra taip beviltiška Lietuvos kaime, kol ten tebėra tyliai besistiebiančių į šviesą, kūrybingų, taurios dvasios žmonių.

Tverėčiaus krašto geografinė padėtis visada buvo labai nepalanki lietuvių. Tai labiausiai į rytus nutolusi Lietuvos dalis. Apsuptas slavų jūros, daug kartų siaubtas, pakaitomas tai lenkinamas, tai rusinamas kraštas atkakliai ir išdidžiai įveikė visas okupacijas. Jis yra vienintelis Pietryčių Lietuvoje, išlaikęs nepakitusią lietuvių etnografinę ribą nuo XIV amžiaus. Gal todėl tokia prasminga ir turtinga jo praeitis, kultūriniai lobiai. Čia užaugo daug iškilų asmenybių: Augustinas Volde-maras (1882-1941) valstybės veikėjas; Leonas Bielinis (1882-1942), lietuviškos spaudos platintojas, tautinės kultūrinės veiklos organizatorius; Zigmas Žemaitis (1884-1969), profesorius matematikos; Česlovas Kudaba (1934-1993), profesorius gamtininkas, kraštotyrininkas — tai tik keletas jų. O kiek daug paprastų žmonių čia gyveno, kūrė, vargo ir džiaugėsi. Šia knyga, kaip sakė Irena Seliukaitė, norėta iškelti paprastus žmones. Tai jie per visas negandas gavinosi gimtosios kalbos šviesą ir paveldėjomis iš protėvių prasmingomis gyvenimo vertybėmis. Tačiau kartu su išnykusiais ir nykstančiais kaimais laikas nusineša jų gyvenimo būdą, tradicijas ir papročius.

Knyga *Tverėčiaus kraštas* yra įvairių autorių straipsnių rinkinys. Sudarytoja — Irena Seliukaitė. Daug gerai dokumentuotų straipsnių suteikia leidiniui profesionalumo. Yra šie skyriai: gamta, istorija, tverėčienai išėjvijoje, švietimo istorija, kaimų istorijos, dvasinė ir materialinė kultūra, kalba, tautosaka. Ilustruota nuotraukomis, gausu archyvinės medžiagos. Šią 568 puslapių knygą 1,000 egzempliorių tiražu išleido „Diemedžio“ leidykla Vilniuje. Tai labai vertingas ir informatyvus leidinys. Šią knygą bus įdomu skaityti ne vien tverėčienams, bet visiems,

Nukelta į 4 psl.

Nemuno potvynis ties Veliuona 1932 m. balandžio 6 d. Antano Mickaus nuotrauka

Jis neleido mūsų pamiršti

Panevėžyje sėkmingai veikia Baltoskandijos akademija (vadovas — dr. Silvestras Gaižionas). Kitamet ji švęs savo veiklos dešimtmetį ir netrukus dar vieną gražią datą — 100-ąją konferenciją.

Lapkričio 30 dieną joje įvyko konferencija — „Kultūros tiltai tarp Šveicarijos ir Lietuvos“, skirta įžymiojo profesoriaus Juozo Ereto gimimo 105-osioms metinėms paminėti. Konferencijos dalyvius neakivaizdžiai pasveikino Panevėžio vyskupas Juozapas Preikšas, o laišką iš Šveicarijos atsiuntė Juozo Ereto vaikai.

„Tarp didžiosios dvasios vyrų, kūrusių nepriklausomos Lietuvos valstybę, matome ir šveicarą Joseph Ehret (1896–1984) — literatūros istoriką, pedagogą, žurnalistą, politiką, redaktorių, telegramų agentūros ELTA įsteigėją, aktyvų katalikiškų organizacijų kūrėją, sporto judėjimo iniciatorių, Lietuvos kariuomenės savanorį, — pradėdamas konferenciją, kalbėjo Silvestras Gaižionas. — Per du dešimtmečius Juozas Eretas išvarė gilią vagą nepriklausomos Lietuvos kultūriniame, visuomeniniame, dvasiniame gyvenime. Nuo 1941 metų Lietuvos labui jis darbovisi Šveicarijoje, JAV, kitose valstybėse. Juozo Ereto kūrybos kelias buvo moderni audros ir veržimosi variacija, įtvirtinant klasikinę krikščioniškas vertybes... J. Eretas su savo kūryba ir veikla nutiesia ir vieną unikaliausių humanistinių tiltų tarp Lietuvos ir Šveicarijos, tarp Europos tautų ir kultūrų, tarp skirtingų dvasinės veiklos formų“, — sakė prelegentas.

Sovietinės okupacijos metais Juozo Ereto, kaip ir kitų krikščioniškų mokslininkų, veiklai buvo draudžiami. Tačiau ir dabar per 11 atkurtos nepriklausomybės metų J. Eretas kažkodėl vangiai teprisimenamas. Dr. S. Gaižionas sakė apytikriai paskaiciavęs, kad iš Ereto kūrinių, pasirodžiusių atskirais leidiniais prieškarinio Lietuvoje ir vėliau kitose šalyse, galima būtų sudaryti apie 20 tomų raštų, kurių išleidimas „galėtų tapti reikšmingu bendru Šveicarijos ir Lietuvos projektu“.

Tuo tarpu per penkmetį, prabėgusį nuo Ereto gimimo 100-čio minėjimo, išaiškina mi nauji šios asmenybės gyvenimo ir veiklos faktai. Įdomių dalykų žurnale *Šaltinis* surado istorikė dr. Aldona Vasiliauskienė. Ji sužinojo ir tokį faktą: Juozas Eretas buvo pasakutinyss pasaulietis, liudijęs arkivyskupo Jurgio Matulaičio beatifikacijos byloje. Dr. A. Vasiliauskienė iš *Šaltinio* straipsnių suvokė, kad arkivyskupo ir Juozo Ereto bendravimas buvo apgaubtas tarpusavio pagarbos ir tolerancijos, sąlygojusios sėkmingą „Pavasario“ ir kitų J. Ereto įkurtų organizacijų veiklą. Dr. A. Vasiliauskienė *Šaltinyje* surado ir tokį Juozo Ereto išipareigojimą: „Mes, lietuviai, turime grįžti į tėvynę su mokslo kapitalu“. Jeigu Juozas Eretas būtų sulaukęs naujosios Lietuvos nepriklausomybės, tai neabejotina, kad jis vėl čia būtų sugrįžęs. Dr. A. Vasiliauskienė priminė ir Lietuvą sugrįžusios Jadvygos Damišienės žodžius, pasakytus priimanč Giedros korporacijos premiją už jos visuomeninę

katalikiškąją veiklą: „Mes dirbome pakiliai, nesavanaudiškai todėl, kad turėjome tokius vadovus, kaip Šalkauskis, Dovydas, Eretas, kurie rodė užkretantį pavyzdį, kėlė mūsų dvasią“.

Publicistas Algimantas Zolubas konferencijos dalyvius supažindino su vienintele J. Ereto knyga, pasirodžiusia Lietuvoje nuo 1940-ųjų metų. Tai — *Užmirštieji baltai*. J. Eretas ją parašė 1973-aisiais metais vokiečių kalba, turėdamas tikslą su jos turiniu supažindinti Helsinkyje vykusių Europos valstybių saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos dalyvius. JAV gyvenantis Algimantas Liepinaitis greit suorganizavo šios brošiūros vertimą į anglų, prancūzų, italų, ispanų ir portugalų kalbas. Tokiu būdu svarios J. Ereto mintys apie baltus bei Sovietų Sąjungos klastas ir apgavystes tapo žinomos didelei tarptautinei skaitytojų auditorijai.

„Baltijos respublikos turi būti gražintos į laisvą valstybių būrį. Jeigu tai neįvyktų teisėtu keliu, tai reikia tikėtis nepalaužiamo baltų pasipriešinimo“, — rašė J. Eretas. Jis priminė istoriją: 1831, 1863, 1917 metų įvykius, pasibaigusius „Lietuvos valstybės atkūrimu ir Latvijos, Estijos valstybių įkūrimu. Nereikia būti pranašams, kad numatytume, jog ir ši syki baltai dėl savo atkaklios savigarbos niekada ir jokiū būdu nesusitaikys su vergiška priklausomybe nuo Sovietų Sąjungos“, — teigė Juozas Eretas, iš tiesų parodydamas pranašišką įžvalgumą, kadangi 1973-aisiais metais tokių įžvalgų baltų tautų likimo atžvilgiu gal tebuvo keletas visame pasaulyje. Praėjo 17 metų ir Ereto pranašystė išsipildė.

Užmirštieji baltai lietuviškai pasirodė tik šiemet — JAV gyvenančio A. Liepinaitio iniciatyva. (Redagavo A. Zolubas, išleido „Naujojo amžiaus“ leidykla Kaune). Anot redaktoriaus, „ši studija Baltijos tautų visuomenei labai reikalinga ir dabar, nes atėjo apsisprendimo metas: Vakarai, Rytai ar kokia pilkoji zona, Europos Sąjunga ir NATO, Rusijos globa ar nezinomybė?“

Labai pakiliai buvo sutiktas ketvirtasis konferencijos pranešėjas — Juozo Ereto tautietis, mokslininkas, vertėjas, poliglotas Markus Roduneris. Jis jau keletą metų gyvena Lietuvoje (šiuo metu Šiauliuose, žmona-lietuvis). Sklandžia lietuvių kalba M. Roduneris pristatė dvi savo paruoštas knygas: *Nuo Bodeno iki Lemano ežero. Lietuvių rašytojų tekstai apie Šveicariją* (lietuvių ir vokiečių kal-

Prof. Juozas Eretas.

TVEREČIUI — 500

Atkelta iš 3 psl.

besidomintiems Vilniaus krašto, o taip pat ir Lietuvos, praeitimi bei kultūra. Ta proga, nors ir nepaminėdamas visų autorių bei straipsnių, pasiremdamas naująja knyga, norėčiau trumpai apžvelgti Tverės krašto istoriją.

Tverės parapijos istorija prasideda katalikų Bažnyčios įkūrimu 1501 metais. Nuo tada šis bajorų Viešgailių iškurtos parapijos centras tapo ne tik religinės, bet ir tautinės kultūrinės veiklos centru. Labai išsamią Švč. Trejybės bažnyčios ir atgailos kanau-ninkų (augustinų) vienuolyno istoriją knygoje pateikia Povilas Spurgevičius. Nėra žinoma, kaip atrodė pirmoji medinė bažnyčia. Karų su Mask-

va metu visai nuniokota, vėliau ji atiteko kitai iškiliai Lietuvos giminei — Pacams ir 1662 m. buvo atstatyta. Tverės krašto augstinai vienuoliai, pakviesti kultūrinei veiklai plėsti, visada buvo tik lietuviai. Prie vienuolyno veikė parapijinė mokykla, kurioje mokėsi ir valstiečių vaikai. Vėliau bažnyčia buvo vėl rusų apiplėšta, vėl sudegė, vėl buvo atstatyta nauja medinė. Prasidėjo caro valdžios represijos po nesėkmingo 1831 m. sukilimo, vienuolynas uždarytas, žemės nusavintos. Tautinė veikla tik ruseno, bet pamažu prasidėjo aktyvesnis tautinis atgimimas. Ypač išgarsėjo lietuviškos nešėjas kun. Jonas Burba, klebonavęs Tverėje 1878–1885 m. Jis subūrė pirmuosius knygnešius ir lietuviškos spaudos platin-tojus, įvedė lietuviškas pamaldas, energingai kovojo prieš rusų valdžios įvairiai skatinamą girtavimą. Veikė slapta lietuviška mokykla. 1900–1905 m. buvo pastatyta nauja neogotikinė mūrinė bažnyčia.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

Labai vertinga archyvinė medžiaga yra XVIII–XX a. pradžios parapijos kaimų ir dvarų statistika (1716 m., 1775 m., 1795 m., 1851 m. ir kt.), kurią nagrinėjant, ryškėja krašto ekonominis kilimas. Svarbiuose išvardinti dvarai, kaimai ir jų gyventojai, nurodytas jiems priklausantis žemės kiekis, darbininkų gyvulių skaičius, mokesčių dydis, kartais yra pastatų aprašai. Straipsnių autorius Povilas Spurgevičius.

atsiminimai. Po karo kraštas ėmė atsigauti, tačiau sava Lietuvos valdžia čia taip ir neatėjo.

1920 m. prasidėjo lenkų okupacija, užsitęsusi iki 1939 m. Tuo laikotarpiu, kaip ir visame Vilniaus krašte, vyko aršūs lenkinimas. Tverės krašto žmonės jau turėjo ankstesnę pasipriešinimo svetimiams atėjūnams patirtį. Pavyzdžiui, nors valdžia drausdavo viename name susirinkti bent keliems vaikams, veikė slaptos lietuviškos mokyklos. Susipratę lietuviai rūpinosi platesniu lietuvišku švietimu. Vien slapto lietuviškos spaudos platinimo nepakako — būdavo paskaitoma, surengiamos diskusijos. Į kultūrinę veiklą ėmė organizotis jaunimas. Veikė „Ryto“, „Kultūros“, Šv. Kazimiero draugijų skyriai, vakariniai kursai suaugusiems. Vykdamo spektaklių, choro, muzikos grupių repeticijos ir jų pasirodymai lietuviškų renginių metu. Knygoje išspausdintas Nijolės Keraitienės straipsnis apie Leoną Bielinį, Aldona Zinaida Bielinytė dalijasi prisiminimais apie Joną Bielinį.

1939 metais Tverės krašto gyventojai pirmieji Lietuvoje patyrė sovietų represijas ir tremimus. Remdamasis amžininkų atsiminimais, tai aprašo Aloyzas Petrošius. Sovietų Sąjunga, užėmusi Vilniaus kraštą, nedidelį ruoželį su Vilniumi grąžino Lietuvai, tačiau Tverės krašto žemę okupavo ir prijungė prie Baltarusijos SSR. Tuo metu įvyko vienas epizodas, atskleidęs gilų žmonių patriotizmą ir prigimtinės laisvės troškimą. Pagal tautų kraustymo idėjas, sovietai, matyt, buvo sumanę kažką atkelti į šį kraštą. Tuo metu ir provokaciniais suetimais, kad lengviau būtų išaiškinti „liaudies priešus“, paskelbė, kad gali užsirašyti, norintys išvaizduoti gyventi į Lietuvą. Tik, aišku, reikia viską palikti. Ir tada, tiek šimtmečių saugoje ištikimybės savo kraštui, beveik visi žmonės ryžosi palikti savo namus, žemę, kapus ir išvykti, net nežinodami, kas jų laukia ten, Lietuvoje. Bolševikai tikrai nesitikėjo tokio visuotinio žmonių pasiryžimo ir susivokė ėmė atkalbinėti, nes rašėsi bei ruošėsi visi — ir turtingesni, ir visai nieko neturintys. Tačiau politiniai įvykiai vystėsi greičiau. 1940 m. birželį sovietai okupavo Lietuvą ir vaizduoti nebebuvo kur. Bet gal kaip tik šis visuotinis žmonių pasiryžimas išvykti nulėmė tai, kad 1940 m. pabaigoje šios nuo seno lietuviškos žemės buvo gražintos Lietuvai.

Tverės krašto valdžia 1941 m. ir 1944–1953 m. laisvės kovas apžvelgia Valdas Striužas. Vaduotis iš rusų okupantų krašto vyrai pakilo, prasidėjus 1941 m. birželio sukilimui. Antrosios okupacijos metu ten kovojo LLKS Vytauto apygardos (LLA) Tigro rinktinė. Ši laisvės kova buvo nuslopinta 1952–1953 m. Knygoje pateiktas krašto netekusių sąrašas: 111 partizanų, ryšininkų, 164 politiniai kaliniai ir tremtiniai, 21 NKVD auka. Taip prasidėjo priverstinis kaimų tuštėjimo metas.

2000 m. Tverės krašto ir Vosionų parapijos (Vosionai — parapija, ne taip seniai atskirta nuo Tverės krašto) užregistruoti 56 kaimai, kuriuose — apie 3,000 gyventojų. Dauguma jų yra pensininkai. 23 kaimuose likę mažiau nei po 10 gyventojų. Dabartinis Tverės krašto klebonas Steponas Tunaitis, čia tarnaujantis nuo 1974 m. sakosi per tą laiką kartu su gyventojais palaido-

jės ir 24 kaimus. Gyventojų skaičiumi Tverės kraštas būtų dar mažesnis, jei ne nauja Didžiasalio gyvenvietė, esanti tik kelių kilometrų atstumu nuo Tverės miestelio. Ši gyvenvietė — tikras svetimkūnis, atsiradęs beveik prieš 20 metų, kai į naujai pastatytą gamyklą suvažiavo apie 3,000 gyventojų iš platių Sovietų Sąjungos. Bjaurūs didžiuliai beveidžiai sovietinio stiliaus daugiaaukščiai išdygo šalia gražaus senoviško lietuviško Didžiasalio kaimo, pasisavino jo vardą, bet pasivadino gyvenvietė. Bankrutavusios gamyklos, gyventojų sumažėjusios parduotuvės, tačiau apie tai, kaip ši gyvenvietė virto atvira krašto piktžaižde, šia šventiška proga nesinori rašyti. Tai kito rašinio tema.

Sovietiniais metais vykęs prievartinis kaimų griovimas Lietuvoje labai akivaizdus Tverės krašte. Žmogus be tėviškos, išrautomis šaknimis, greitai praranda ir istorinę atmintį. Neturėdamas į ką atsiremti, nesunkiai tampa bėda, kuriam tokios sąvokos, kaip gimtoji kalba, tradicijos, tėvynė nebeegzistuoja. Apie tuštėjantį kaimų knygose Česlovas Kudaba rašo: „Tame skaudžiausi nykia-me kraštovaizdyje, užsukusiam žmogui vaikščioti sunku: matai sodybą, girdi paukščių ir girdi amžininkų balsus, vienmetių dainavimą, matai rasotose lankose patiestas drobes, avilius... Visa ta buvo. Dabar nieko nėra... Rodos pratrūks rauda“. Liūdno, su didele meile knygoje sekamos išnykusių kaimų istorijos.

Tverės kraštas gali didžiulius senosios etninės kultūros išlaikymu. Tautos gyvosios tradicijos buvo atspirtos žmonėms visų okupacijų metu. Čia gyvenę švietuliai anksti vertino tikruosius lo-bius ir ėmė rinkti krašto tautosaką. Štai vien Leonas Bielinis, taurus Vilniaus krašto patriotas, (1882–1941), surinko šešis tautosakos toms. Autoriai Irena Seliukaitė ir Liber-tas Klimka straipsnyje apie liaudies kultūrą tikėjimus ap-zvelgia kalendorinių švenčių papročius, susijusius su agrarine magija. Jie pažymi šių apylinkių savitumą — čia senuosius tikėjimus žmonės bandė aiškinti ir pagrįsti. Įdomūs įvairių autorių straipsniai apie Kalėdas, krašto vyrų ir moterų drabužius, juostas, kalvius, liaudies gamtojautą, žmonių ryšį su miškais ir vandenimis ir kt. O per-skaičius Jono Mardosos pa-sakojimą apie vieną svarbiausių darbų — šienapjūtę, taip ir regi šviesiai apsiropęsius pjovėjus ir grėbėjus dainuo-jantius grįžtant namo. Tik, atrodo, iš kur jaunimui dar ir pašokti vakaruškose jėgų lik-davo? Tverės kraštas gar-sus savo dainomis, čia gyveno viena įstabiausių liaudies dai-nininkių, dainų Karalienė, Kristina Skrebutėnienė (1855–1943). Knygoje išspausdintos 26 įvairių tipų liaudies dainos, jų tekstai ir melodijos. Labai kūrąbingi Antano Bielinio aprašyti XX a. pradžios vaikų ir piemenų žaidimai.

Knygoje yra skyrelis apie tverėčius išeivijoje. Buvę tverėčiai, Bronius Seliukas iš Los Angeles ir Bronius Saplys iš Toronto, dalijasi prisiminimais apie savo gyvenimą. Bronius Saplys pateikia 34 savo kraštiečių, po 1940 m. dėl rusų okupacijos pasitraukusių iš Lietuvos, sąrašą, plačiau paminėdamas labai mylėjusius savo kraštą, bet jau išėjusius Valerijoną Šimuką, Aleksandrą Dundulį, dr. Albiną Prunskienę, Juozą Pi-

vorūną.

Šių eilučių autorius pateikė savo sukaupią medžiagą apie 1900–1930 m. išeivius. Daug buvusių tverėčių ir jų palikuonių gyvena čia, Amerikoje. Kai ruošiau straipsnį šiai knygai, buvau sudaręs 174 žmonių, 1900–1930 m. emigravusių iš Tverės krašto parapijos į JAV, sąrašą. Dabar mano duomenyse yra per 350 žmonių. Esu vienas pirmųjų Tverės krašto imigrantų vaikaitis. Didžiuliuose irgi esąs tverėčiai. Deja, klausytis senelių pasakojimų apie tą senos lietuviškos kultūros kraštą neteko ne tik man, bet ir mano tėveliui. Tik prieš keletą metų susidomėjimas geneologija mane atvedė prie platesnių studijų apie protėvių žemę. Tuo patiu sudomino tverėčių likimai šioje šalyje. Norėdamas kuo daugiau sužinoti, dirbau įvairiuose archyvuose, susisiečiau su pirmųjų emigrantų iš Tverės krašto vaikais. Mano tikslas yra surinkti kuo daugiau įvairios medžiagos apie tverėčius šiame krašte — apie jų gyvenimus, at-sineštas ir naujas tradicijas bei kt. Tai yra mūsų išeivių istorija šiame krašte, savo šaknimis liečianti protėvių žemę. Nesinorėtų, kad viskas nueitų į užmaršį. Net mažiausia informacija būtų labai vertinga, todėl, ką nors žinančius, labai prašyčiau susisiekti su šiuo eilučių autoriu mi. Adresas: 1391 Blue Falls Dr., Chula Vista, CA 91910.

Atvykę į JAV, tverėčiai dažniausiai apsigyvendavo tolimoje pietinėje Čikagos dalyje — Roseland Kensington, Burnside, Pullman. Lankė Šv. Juzapo, Visų Šventų bei Šv. Petro ir Povilo bažnyčias. Mažesnę tverėčių bendruomenę buvo Waterville, Maine; Nashua, New Hampshire; Grand Rapids, Michigan; Rockford, Illinois; ir apie Pittsburgh, Pennsylvania. Dažniausiai pasitaikantys imigrantų iš šio krašto pavardės yra: Bernotas, Bielinis, Čelna, Čepulis, Genys, Glyys, Gruz-dys, Kėkštas, Kudaba, Laurutėnas, Martinėnas, Papšys, Pauliukėnas, Pivoriūnas, Pundys, Saplys, Sekonas, Skrebutėnas, Specius, Telyčėnas, ir Umbrazionas.

O gyvenimo ratas sukasi. Šiuo metu gintarinės Baltijos šalyje, jos patiname rytiniame iškyšulyje, šį vėsų žiemos rytą vėl teka saulė. Veikiai ji nutirpdys šerkšną nuo keleto užsibuvusių sudžiūvusių lapų, kabančių ant miegančio senolio ažuolo šakų. Pro žilą mūrinę bažnyčią ažuolas žvelgia į Tverės krašto žemę, kur dar išlikę šiaudinių stogų, kur sodybų galuose — iškaršę klounai ir susmeigę pirtelės, o pirkių langai puikuojasi medžio drožiniais. Prieš saulei visai išsiviečiant, atidžiai įsižiūrėjus pro šarmotą rytinį ūką, dar iki šiol matyti senoji Lietuvos dvasia čia, tame nuošaliame pačios rytinės ribos, kur anksčiausiai patekė saulė, kampe lyje. Kad tik ji niekada neiseitų.

* Lapkričio 29-ąją lietuvių literatūros klasikui, dramaturgui ir prozininkui Juozui Grušui būtų sukakę 100 metų. Šios sukakties minėjimo renginiai visus metus vyko įvairiose Lietuvos vietose, pristatytos naujos knygos. Prieš pat jubiliejų baigtas remontuoti J. Grušo Kaune statytas namas-muziejus, jame atidaryta nauja paroda. 100-ųjų metų proga J. Grušui už ypatingus nuopelnus Kaunui ir Lietuvai po mirties suteiktas Kauno miesto garbės piliečio vardas. (Elta)

Rašyt. Alė Rūta.

Rašytojai Alė Rūta, gvy. Santa Monica, CA, paskirta 2000 m. Lietuvių rašytojų draugijos literatūrinė premija už romaną *Vargingos tautos vaikas*. Premijos mėcenatas — Lietuvių fondas. Kūrinį premijai parinkimo komisiją sudarė: pirm. Bernardas Brazdionis, Paulius Jurkus ir Karolis Milkovaitis.

ba) ir *Estija, Latvija, Lietuva. Šveicarijos-Baltijos skaitymų knyga* (vokiečių kalba). M. Roduneris taip pat apibūdino fondo „Swiss Baltic Net (Gerbert Ruf) Shiftung“ veiklą, pasakoją apie naujuosius jo projektus.

Ir M. Roduneris, ir kiti konferencijos dalyviai pritarė dr. A. Vasiliauskienės mintčiai, kad namą Bazelyje, kur gimė ir augo Juozas Eretas, būtinai reikia pažymėti paminkline lenta. Tikėkimės, kad Lietuvos vyriausybė tuo reikalu tinkamai pasirūpins.

Alfredas Guščius

Liaudies architektūros motyvus Tverės krašto apylinkėse kaimė.

Pirmasis Pasaulinis karas atnešė daug nelaimių tverėčiams. Fronto linija Tverėje laikėsi 3 metus, viena armija keitė kitą. Kraštas buvo plėšiamas, deginamas. Vokiečiai nuniokojo Tverės krašto bažnyčią, ją norėjo sudeginti rusai, apšaudė iš sunkiųjų pabūklų. Prasidėjo ligos ir badas. Siautėjo šiltinė. Žmonės kepė duoną iš pelų, rūgštynių, dobilų galvūčių. Spausdinami Aloyzo Petrošiaus rinkti vaizdingi krašto žmonių